

Mazas atmiņu skices par Paula Stradiņa slimnīcas Nervu (19.) nodaļas ikdienu 20. gs. 60.—90. gados

Elizabete Čukure

2006. gada 6. novembris. Pirms pāris dienām uzsnigušais sniegs saplacinis, ārā ir atkal silts un tā vien liekas, ka atgriežas ieilgusi atvasara. Grūti pateikt, kas ir par iemeslu tam, lai pēkšņi it kā bez jebkāda pamata atmiņā skatītu sen piedzīvotas dienas.

Šodien, pirms 44 gadiem (1962. gada 6. novembrī), dienu pirms toreizējiem t. s. oktobra svētkiem mēs abi ar profesoru Pjotru Davidoviču Perli ieradāmies Paula Stradiņa Republikas kliniskās slimnīcas 19. Neuroloģiskajā (tad to dēvēja par Nervu slimību) nodaļā, kas toreiz mita t. s. jaunās rozā mājas pirmajā stāvā un ko vadīja profesora sena laba paziņa daktere Sofija Jevgenjevna Isakbajeva. Mēs bijām Latvijas Eksperimentālās un kliniskās medicīnas institūta (LEKMI) Asinsrites fizioloģijas laboratorijas darbinieki, kas meklēja darba profilam atbilstošas telpas. Institūts atradās Altonovas ielā 4 un varēja tikai daļēji apmierināt mūsu vajadzības, jo trūka kliniskās bāzes, kas bija profesoram Perli, un man nepieciešama, lai pētītu noteiktu slimnieku kontingentu. Profesors bija vienojies ar nodaļas vadītāju, ka mums tiks ierādīta telpa, kur varēsim ar savam darbam nepieciešamo aparatūru strādāt, izmantojot novērojumiem vajadzīgos slimniekus (konkrētā gadījumā tie bija hipertoniijas slimnieki, kas cieta no galvassāpēm). Pateicoties 19. nodaļas vadītājam, es kā volontiere saņēmu savā "aprūpē" jebšu ārstēšanā vienu slimnieku palātu. Nodaļa aizņēma mājas pirmā stāva kreiso spārnu, labajā pusē atradās 20. nodaļa. Tās vadītājs bija no izsūtījuma atgriezies pieredzējušais neirologs dakteris Teodors Upners, kura nodaļā toreiz strādāja arī šarmantā, sievišķīgā ārste Mērija Zile, ievērojamā latviešu aktiera Edgara Ziles dzīvesbiedre, kas pēc dažiem gadiem, paklausot Vitāla Ogas aicinājumam, pameta darbu nodaļā un devās dak-

terēt cienījamus literātus nule kā atvērtajā Litfonda poliklīnikā (Benjamiņu namā Krišjāņa Barona ielā 12).

Isakbajevs kabinetā atradās iepretim vestibila ieejai. Tā bija neliela saulaina telpa ar lodžiju dienvidu pusē. Nodaļas vadītāja mūs abus ar profesoru Perli sa-
gaidīja ar krieviem tik raksturīgo atvērtību un vienlīdz draudzīgu labvēlību. Kā
vēlāk uzzināju, tad dakteres Isakbajevs senčos gan nebija neviena krieva. Māte
īstena latviete – Emilija, dzimusi Pētersone, nākusi no Antiņciema (Tukuma ra-
jonā), Pirmā pasaules kara laikā kopā ar vecākiem bēgļu gaitās nonākusi Sibīrijā,
kur iepazinusies ar vācu izcelsmes ebreju Jevgēniju Keku, apprecējusies, piedzi-
musi meita Sofija, vēlāk arī dēls. Ģimene dzīvojusi Blagoveščenskā, pie pašas
Ķīnas robežas, ko līdz 30. gadu beigām varēja šķērsot, pārbrienot robežupi. Par šo
dzīves periodu dr. Isakbajeva labprāt mums stāstīja, kavējoties tīkamās bērnības
atmiņās par draudzību ar ķīniešu bērniem, par viņos ieaudzināto apbrīnojamo
kārtību, tīrību, precizitāti un neaprauktāmo strādīgumu. Isakbajevs vecāki dzi-
vojuši pārticībā, bērniem bijusi aukle, mājas darbos piepalīdzējusi mājkalpotāja
ķīniete, kas aizvien bijusi pedantiski akurāta un savā darbā absolūti precīza. Sa-
karā ar Sofijas tēva toreiz ieņemamo atbildīgu amatu ģimenei nācies pārcelties
uz Maskavu, taču 1937. gadā Jevgēnijs Keks, uzzinājis, ka viņam draud represijas,
savā darba kabinetā nošāvis. Pēc šī notikuma ģimenei bijusi liegta dzīvošana
Maskavā, un Emilija ar meitu Sofiju un dēlu, kas agrā bērnībā nomira, pārcēlās
uz dzīvi Habarovskā. Tur arī Sofija iestājās Medicīnas institūtā, ko ar izcilību
beigusi. Talantīgo absolventi jau studiju gados bija pamanījis profesors Nemli-
hers un aicinājis pie sevis darbā. Tie bijuši svētīgi darba gadi, kad pēc Institūta
beigšanas Sofija sāka strādāt Habarovskas Medicīnas institūta neiroloģijas klīnikā
pie profesora, kas jaunajai dakterei iemācīja izprast pacientu, novērtēt subjektīvo
statusu (sūdzības), sasaistot ar objektīvām atradēm, un noteikt diagnozi. Jā, par
pēdējo es pati pārliecinājos un nebeidzu apbrīnot līdz pat dakteres aiziešanai
pensijā. Isakbajeva bija perfekta diagnosticētāja. Līdzīgi medību sunim viņa ne-
klūdīgi prata klasificēt vissarežģītākos gadījumus. Te vietā pieminēt arī sava veida
kuriozus gadījumus. Bija reizes, kad vēlā vakara stundā nodaļā ievada smagu
slimnieku, kas ritu nesagaidīja. Labākā gadījumā viņu bija apskatījis dežūrārsts,
kas bieži savas noslogotības dēļ bija slimnieku gan rūpīgi izmeklējis, taču virknē
gadījumu ieraksts bija skops. Jāatceras, ka pirms pusgadsimta slimības vēstures
un visus izmeklējumus rakstīja ar roku. Un kur tad vēl bieži burtojamie, neizla-
sāmie apraksti un slēdzieni. Tādās reizēs, ierodoties no rīta darbā, nodaļas vadi-
tāju gaidīja diezgan netīkams pārsteigums: skops ieraksts, bet dažkārt – gandrīz
tukša slimības vēsture, kad pat dežūrārsts nebija paguvjis slimnieku izmeklēt. Bet
slimības vēsture steidzīgi jāsaraksta, jo slimnieks jau aizvests uz patanatomijas
nodaļu, lai pēc neilga laika izdarītu sekciju. Gadījās, ka tas bija mans slimnieks
un es, apsēdusies dr. Isakbajevs kabinetā pie viņas rakstāmgalda, rakstu, parei-
zāk – pierakstu diktātu, vienlaikus nebeigdama apbrīnot domu loģisko secību,
analītisko izpratni, vadoties no ļoti skopiem pieturas punktiem, kas tomēr allaž

ļāva nodaļas vadītājai noteikt klīnisko diagnozi, kas gandrīz (!) vienmēr nekļūdīgi sakrita ar patologianatomisko.

Tā bija neliela atkāpe. Bet nu atgriezās pie tiem laikiem, kad Sofija vēl dzīvoja Habarovskā. Studiju laikā viņa iepazinusies ar studentu tatāru Isakbajevu, apprecējusies, piedzimis dēls Žeņa (laikam jau pilnā vārdā Jevgēnijs). Taču vīrs, izrādās, bijis azartisks kāršu spēlmanis un tas esot bijis par iemeslu laulības šķiršanai. Tā vismaz man stāstīja pati Isakbajeva. Palikusi viena ar dēlu un māti, kas savu dzimteni nespēja aizmirst, viņa sāka domāt par pārcelšanos uz dzīvi Latvijā un to īstenoja 1947. gadā. VAM kadru daļas priekšiece Alma Janovna Girgensone, izpētījusi Sofijas Isakbajevas papirus, atzina tos esam par diezgan labiem (izcelsme latviska, arī valodu kaut cik saprot) un norīkoja darbā Paula Stradiņa Klīniskajā slimnīcā (tolaik Rīgas pilsētas 2. klīniskā slimnīcā) Neiroloģijas nodaļā. Tolaik pēc kara viens otrs no dakteriem dzīvoja slimnīcas teritorijā vecajā sarkano ķieģeļu divstāvu vai trīsstāvu mājā. Tas bija gan slimnīcas galvenā ārsta vietnieks medicīnas lietās dakteris Rūdolfs Feldmanis, gan Rīgas Medicīnas institūta (RMI) direktors, no Krievijas atbraukušais latvietis Ernests Martinovičs Burtnieks, ķirurgs profesors Jānis Bune, vairākas medmāsas. Atsevišķu mitekli piešķīra arī daktere Sofijai Jevgeņjevnai Isakbajevai ar dēlu un māti. Tas bija saulains divstāvu dzīvoklis ar ļoti augstiem griestiem (kas bija raksturīgi visām slimnīcas nodaļām, kas mita vecajās ķieģeļu mājās) un kopīgu virtuvi gaitēņa galā. Šeit man ne reizi vien gadījumā izbaudīt Isakbajevas viesmīlību un viņas mātes izcilo pavārmākslu. 60. gados, kamēr vēl slimnīcas teritorijā dzīvoja darbinieki, mēs ar profesoru Perli un nodaļas darbiniekiem, kā arī Isakbajevas draugiem no citām nodaļām (Ginekoloģijas nodaļas vadītāju Ninu Ivanovu, Nefroloģijas nodaļas vadītāju Jefrosiniju Matvejevnu Artjomenko, galveno ārsti Veru Grigorjevnu Ščerbakovu, ausu, kakla, deguna slimību (LOR) nodaļas vadītāju Gaļinu Vasiļjevnu Akatovu, ginekoloģi Belopoļsku, Torakālās nodaļas vadītāju Natāliju Bāliņu) pāris reizes gadā tikām uzaicināti Isakbajevas dzīvoklī pusdienās. Parasti šāda saaicināšana bija par godu kādiem svētkiem – it īpaši Sieviešu dienai, 8. martam, vai arī Sofkas (tā mēs aizmuguriski dēvējām dr. Isakbajevu) dzimšanas dienai 16. aprīlī. Pusdienas bija tradicionālas, pēc vecās labās etiķetes. Tas nozīmē, ka uz galda, kas bija aplāts ar mirdzoši baltu galdautu, tikamā lepībā dižojās pusdienas servīze, sudraba galda piederumi, viegli iestīvinātas lina salvetes, vīna un limonādes glāzes. Neviens no mums neaizrāvās ar alkoholu, tāpēc glāzes cilāja reti. Toties jautrību tas nemazināja. Gluži otrādi. Šādās sanāksšanas reizēs valodas sprēgāja kā brīnumsvēcītes Ziemassvētku eglītē, un laiks nemanot sarāvās īss kā drēbe, kas mazgāta nepiemēroti karstā ūdenī. Pusdienas iesākās ar uzkodām, kam sekoja buljons ar nepārspējamo Emilijas "firmas" kāpostu pīrāgu, tad karbonāde ar šķovētiem kāpostiem un kartupeļiem, visbeidzot saldaiss ēdiens. Īpaši iecienīts bija žāvētu augļu komposts ar putukrējumu, retāk buberts ar dzērveņu mērci. Pēc tādas ēšanas parasti iestājās nogurums, kas jau robežojās ar uzmācīgu miegainību, kad pat stipras tējas tase pusdienu noslēgumā maz ko līdzēja. Profesors Perli, kas ļoti cienīja

dr. Isakbajevu, kā arī viņas māti, ciest nevarēja "tukšu bābisku" plāpāšanu, tālab vispirms "izzondēja", kādas personas ir lūgtas, un tikai tad izšķīrās par nākšanu, vai arī sacerēja kādu aizbildinošu leģendu. Bija arī nodaļā dakteri, kuri izpelnījās profesora visai krāšņus epitētus. Tā, piemēram, daktere Rima Mihailovna Baļeva viņa izpratnē bija "bazarnaja baba" (tirgus sieva), daktere Ludmila Bērziņa "už sliškom sovetskaja" (pārāk padomiska), pret sibīrieti Ņinu Stepanovu viņam bija indiferenta attieksme, ļoti augsti viņš vērtēja profesoru Juri Bērziņu – gan viņa zināšanu, gan tīri cilvēcisko īpašību dēļ.

60. gadu sākumā nodaļā strādāja daktere Mucukalne, kas jau toreiz bija pār-sniegusi pensijas vecumu, Otrā pasaules kara dalībniece sibīriete, daktere Ņina Stepanova, mana kursabiedre no krievu plūsmas Suzanna Frišere (1979. gadā emigrēja uz Izraēlu), klīniskās ordinatūras laikā Jānis Ozoliņš (vēlāk plaši pazis-tamais neiroķirurgs, klīnikas vadītājs Gaiļezera), no 70. gadiem – Ieva Pupuriņa, Ludmila Bērziņa, kas pēc dakteres Sofijas Isakbajevas aiziešanas pensijā 80. gadu beigās (ko veicināja slimība – kuņģa čūla, un viņas vīra, Rīgas Operetes teātra solista Alfrēda Ozerova neatlaidīgi uzstājīga prasība pamest darbu) vairākus gadus vadīja nodaļu, Fēlikss Peters (80. gadu beigās pārcēlās uz dzīvi Vācijā), Ma-ruta Naudiņa (kad izveidoja vēl vienu neiroloģijas (35.) nodaļu, pārgāja strādāt tajā), Zaiga Kalniņa, apdāvināta neiroloģe, kas kopš 1994. gada joprojām vada 19. nodaļu.

Atskatoties tālākā pagātnē, nodaļa bija internacionāla, tas gan galvenokārt attiecās uz ārstiem; māsas pārsvārā bija latvietes. Tomēr sarunu valoda bija brīvi izvēlēta (bet ne jau visās nodaļās), slimības vēstures katrs rakstīja savā dzimtajā valodā. Te gan jāatzīmē interesants fakts: ilgus gadus (60.–70. gados) slimnīcas galvenā ārste bija Vera Grigojevna Ščerbakova. Viņa runāja krieviski, taču latviski saprata, īpaši jau visu, kas saistīts ar slimniekiem, medicīnu. Tādēļ ierodoties pie galvenās ārstes rīta piecminūtēs, nododot nakts dežūru, to varēja mierīgi izdarīt latviešu valodā. Reiz es pati par to pārliecinājos. Neatceros, kas bija par iemeslu vērsties pie Veras Grigorjevnas, iesāku runāt savu sakāmo krievu valodā, taču priekšniece mani pārtrauca, sakot, lai runājat vien latviski. Protams, šie it kā mazi sīkumi bija ļoti tikami un raksturoja arī pašu Ščerbakovu kā savā ziņā gaišu, pat varbūt tālredzīgu slimnīcas vadītāju. Un vēl kāds atgadījums. No 1979. gada ru-dens par "Stradiņu" galveno ārstu sāka strādāt mans kursabiedrs Henrihs Runds. Viņu VAM no Traumatoloģijas un ortopēdijas zinātniskās pētniecības institūta galvenā ārsta posteņa pārcēla uz tādu pašu amatu pie mums. Iemesls, šķiet, bija visai triviāls: nesaprašanās ar profesoru Viktoru Kalnbērzu. Un atkal man nācās reiz doties vizītē nu jau pie jaunā galvenā ārsta. Iesāku runāt, protams, latviski. Liels bija mans pārsteigums, kad pēkšņi dakters Runds man atbildēja krievu va-lodā. Bet mēs bijām tikai divi, neviens, kas nesaprastu latviski... Studiju gados Henrihs Runds bija kursa komsorgs, likās ļoti saprotošs, normāls puisis. Laikam jau darbs priekšniecībā (iepriekš viņš bija Ārstnieciskās fizkultūras dispensera gal-venais ārsts) deformēja garīgo stāju un arī domāšanu.

Sarunas kolēģu starpā pārsvarā bija "tēmatiskas" – par medicīnas jautājumiem, vai arī gauži indierentas, jo katrā no mums bija paslēpies mazs cenzora rūķītis, kas nepazīna ne brīvdienas, ne arī atpūtas mirkļus – bija jābūt atbildīgam par vārdos paustajām domām, bet paša pārliecību varēja atļauties izteikt tikai nedaudziem uzticamiem cilvēkiem. Man tāds bija profesors Juris Bērziņš un mans institūta "šefs" Jānis Skārds, kā arī profesors Perli. Šajā ziņā medicīnas profesija bija tomēr lielā mērā netieši pasargāta no aizvien netīrās politikas manevriem un kolīzijām.

Negrasos salīdzināt manis pieredzēto un piedzīvoto ar šodienas mediķu ikdienu, un nepavisam censties apgalvot, ka "agrāk zāle bija zaļāka". Mans nolūks ir gauži vienkāršs un tajā pat laikā ļoti grūts: dot pēc iespējas bezpersonisku, objektīvu (un tas ir visbiežākais klupšanas akmens) to gadu, kas bija 20. gadsimta 60.–90. gadi, 19. nodaļas mazu, mazītiņu attēlu. Turklāt es oficiāli nekad nebiju "Stradiņu" darbiniece, bet gan LEKMI, no 1977. gada Kardioloģijas institūta zinātniskā līdzstrādniece, kas savukārt ļāva it kā no malas radzēt un vērtēt dzīvi nodaļā.

Nodaļas darbs bija iejūgts noteiktā rāmī un ritmā. 60. gadu sākumā par virsmāsu strādāja Skaidrite Vainovska, kas bija ļoti precīza savā darbā, prasīga pret palātu, procedūrkabineta un dežurmāsām, sanitārēm, apkopējām. Viņa ieradās agri no rīta un tad, pirms ārstu vizītes, kopā ar "nakts" māsu izstaigāja visas palātas, uzzinot par jaunuzņemtajiem slimniekiem, kā arī par gulošo slimnieku stāvokli. Šī apgaita vienlaikus bija arī palātu, gaitiņu, procedūru kabinetu tīrības pārbaude. Un, ak vai, ja pārlūkojot kādu mēbeles virsmu uz virsmāsas pirksta palika pelēcīga putekļu kārtā! Šādu pat kārtību pedantiski ievērojusi pirms tam strādājošā virsmāsa Aina Berga, kas mūsu atnākšanas laikā bija dekrēta atvaļinājumā, bet pēc meitas Evas piedzimšanas sāka strādāt pie mums, LEKMI, Asinsrites fizioloģijas laboratorijā par laboranti iepriekš strādājošās Irinas Poļakovas vietā. Te jāpiebilst, ka Aina ir vienīgā, kas vēl joprojām turpina strādāt, piepalīdzot Kardioloģijas institūta Asinsrites fizioloģijas laboratorijas darbiniekiem noteikt slimniekiem reģionāro asinsriti.

Kad 1963. gadā virsmāsa Vainovska izvēlējās darbu fizioterapijas kabinetā, viņas vietā nodaļas vadītāja par virsmāsu iecēla "piekasiģo" Gunu Poruku. Guna nāca no Gulbenes rajona Druvienas pagasta un bija tuvos rados ar dzejnieku Jāni Poruku (viņa brāļa mazmeita). Virsmāsa aizvien ir bijusi nodaļas vadītāja tuvākais palīgs, tās vizītkarte, bet 19. nodaļa ne reizi vien tika godā celta un pelnīti slavēta par kārtību, tīrību, precīzu māsu darbu un slimnieku aprūpi. Virsmācai, vai kā padomju laikā bija pieņemts teikt – vecākajai māsai (burtisks tulkojums no krievu valodas), nācās organizēt un pārraudzīt ne tikai medmāsu, bet arī sanitāru un apkopēju ikdienas darbu. Ar māsām jau darbs veicās gauži vienkārši, jo tolaik bija samērā atbilstošs piedāvājums darbinieku pieprasījumam. Toties ar sanitāriem bija daudz problemātiskāk. Atrast godīgu, strādīgu, iejūtīgu cilvēku, kas būtu ar mieru par niecīgu samaksu veikt šo grūto, ne visai pateicīgu darbu nebūt nebija

viegli. 19. nodaļā, līdzīgi citām, bija visai raibs šis kontingents. Un tomēr līdz pat 70. gadu beigām nodaļā šis kadru jautājums nebija samilzis. Virsmāsa Guna prata tikt galā ar "eksemplāriem", kam paviršība darbā un vienaldzība pret slimniekiem bija rakstura vadlīnija. Un parasti līdz konfliktiem pat nenonāca, arī nodaļas vadītāja reti tika saukta talkā. Situācija mainījās pēc virsmāsas pēkšņās aiziešanas mūžībā (1979. gadā kādā rudens rītā, nākot uz darbu, mūsu aizvien rosīgā, sabiedriskā dzīvē kūsājošā Guna saļima slimnīcas vārtos – ledaini salta diagnoze vēstīja par aneirismu galvas smadzenēs, kam bija lemts pārplīst). Viss it kā turpinājās un tomēr pamazām mainījās un ne jau tikai 19. nodaļā. 20. gs. beigās cilvēku savstarpējās attiecības sāka deformēties, radās atsvešinātības sākotnējie simptomi. Bet līdz tam bija draudzīgs kolektīvs, kas kopā vadīja darbadienas, kopā pārdzīvoja ikdienas nebūšanas, kopā prata priecāties un svētkus svinēt. Laikam jau visiem vēl atmiņā gan izbraukumi ekskursijās, gan kolektīvā sēņošana, gan ligošana Krustpīli pie medmāsas Elgas Čulkas vecākiem, gan, lauskim sperot, Druvienas "Mazvasaraudžos" dancojot virsmāsas Gunas kāzās. Bet svētku svinēšana nodaļā bija aizvien pārdomāts un gaidīts notikums. Tādās reizēs visi bijām vienlīdzīgi. 8. martā visas nodaļas sievietes tika iepriecinātas ar kādu pavasara ziedu, bet pie Jaungada egļites, skaitot kādu pantīņu, ikviens saņēma Salaveča dāvaniņu (Ziemassvētki bija tabu, tos varēja klusībā svinēt mājās). Jā, daudz kas bija liegts, jēdziens brīvība bija sinonīms vienīgi plašajai padomju dzimtenei, ko mums mācīja godāt un no sirds mīlēt. Bija virkne vārdu, kuru jēgu ārzemnieki (bet šodien arī mūsu pašu jaunā paaudze) nu nekādi nevarēja atšifrēt: piemēram, "blats", "deficīts", kā arī sarunvalodā mēs taču veikalos neko nepirkām, bet priecājāmies, ka esam "dabūjuši", ka esam trāpījušies, kad bijusi kāda kārota prece "izmesta". Tomēr arī tajos drūmajos padomju gados, kad "sekss neeksistēja", mīlestība un aizraušanās plauka un zēla uz nebēdu. Tās bija skaistas, saulainas, laimīgas un mazāk laimīgas (ja nācās samīlēties jau "aizņemtā" partnerī) attiecības. Jūtas vecas kā pasaule, vien to izpausme stipri atšķirīga no šodienas tieksmes afišēties, neiebilstot pat dzeltenās preses līmenim. Simpātiju, aizrautības, dažkārt pat kaisles dzirkstis bija pamanāmas arī kļusam vērotājam. Tas bija gan tīkami, reizēm uzjautrinoši un ļoti reti – aizvainojoši, ja klaji varēja manīt "mednieka" instinktu. Taču vairumā gadījumu šīs savstarpējās simpātijas kā saules enerģija virmoja gaisā un sildīja visus, arī slimniekus. Un mēs, vērotāji no malas, sačukstējāmies un bezkaunīgi lūrējām, kā iznesīgais, aizvien bruņnieciskais profesors Nikolajs Skuja meta zibšņus savai simpātijai, vai arī Gundars Vētra, Ilmārs Puriņš un daudzi citi steidzīgi atsaucās uz oficiālo iespēju doties konsultēt slimnieku, kas mita "simpātijas" nodaļā. Bet simpātijas bija gan dakteres, gan māsiņas, gan laborantes.

Kopš studiju gadiem atceros, ka ik pa laikam slimnīcā notika "jurģi"; kāda nodaļa pārceļoja uz citām telpām, kāds ar kādu mainījās vietām. Īpaši kārs uz šīm pārmaiņām bija kādreizējais slimnīcas direktors profesors Pauls Stradiņš, kas reizēm vēlā vakara stundā negaidīti no savas tepat blakusesošās mājas Ventpils ielā pa viņam īpaši ierikotiem vārtiņiem slimnīcas žogā ieradās nodaļā, lai īstenotu

kādu pēkšņu ideju, aplūkotu jauniegūtu eksponātu Medicīnas vēstures muzejam, vai vienkārši dotos palātā vizītē pie smaga vai nule kā operēta slimnieka. Un tādās reizēs dažkārt uzvirvoja profesora rosība uz pārmaiņām, dažāda veida reorganizāciju.

Slimnīca pamazām paplašinājās, specializējās, īpaši attīstot atevišķas nozares, kā, piemēram, asinsvadu ķirurģiju, neiroķirurģiju, torakālo ķirurģiju, radioloģiju, vienlaikus likvidējot traumatoloģijas, tuberkulozes, ādas un venerisko slimību nodaļu. 60. gadu beigās sākās lielo pārmaiņu laiks, un to piedzīvoja arī 19. nodaļa, kas no savām telpām "jaunajā" mājā tika pārcelta uz baraku, kur iepriekš bija mitinājusies dzemdību nodaļa (tā ieguva mājvietu "jaunās" mājas 6. stāvā), bet pēc pāris gadiem, kad sāka celt kardioloģijas korpusu, tika vēlreiz pārmitināta uz gauži nožēlojamo baraku dzelzceļa malā. Toties kopš 1975. gada pavasara līdz pat šodienai nodaļa mājā jaunuzceltā, taču ne īpaši kvalitatīvā padomju laiku celtnē Ventspils ielas pusē. Bet nodaļas "ievilksnās" jaunajās telpās tika vērīenīgi novsinēta, pieaicinot arī māksliniekus. Spilgtā atmiņā palicis Dailes teātra aktrises Zigrīdas Stungures siltais Raiņa "Dagdas skiču burtnīcu" lasījums, kā arī šodienas klasiķa Ojāra Vācieša dzeja.

Ārsti savā ikdienas darbā vadīja dienu pēc dienas. "Dažādību" piešķīra dežūras sanitārajā aviācijā – izbraukumi konsultācijās uz tuvākiem vai tālākiem Latvijas rajoniem, konsultācijas poliklinikā, nereti vēl kāda papildu pusslodze, ko vajadzēja paspēt apvienot ar pamatdarbu nodaļā. Un parasti to visu varēja gluži labi pagūt, neiedzīvojoties (kas tagad tik izplatīts) liekā stresā. Pastāvot izteiktai subordinācijai, tikami bija vērot augstas raudzes inteliģenci, kas pēc kara gados bija balta zvirbuļa statusā. Varēja tikai apbrīnot docentu Zelikū Čerfasu, kurš dažkārt pat vairākas reizes dienā, sastopoties ar vienu un to pašu cilvēku, ar vienādu cieņu atkārtoti sveicināja gan kolēģi, gan sanitāru, dziļi paklanoties (nevis ar tikko pamanāmu skropstu kustību, kā šodien dažkārt nācies redzēt). Ejot pa "vecās" mājas garo gaiteni, bieži iznāca satīkties ar profesoru Ilmāru Lazovski. Tādās reizēs profesors nekavējoties izņēma rokas no baltā virsvalka kabatām un, gandrīz vai ieņemot pamatstāju, ar elegantu galvas un plecu joslas kustību puspagriezienā gadbijīgi pasveicināja, paraugoties pretimnācēja acīs.

Nereti nodaļā ieradās ataicināti konsultanti, kurus pie slimnieka pavadīja ārstējošais ārsts, bieži arī nodaļas vadītāja, kā arī neiztrūkstoši virsmāsa ar uz rokas pārmestu dvieļi, kam viens gals bija samērcēts dezinficētā šķidrumā. Tie bija gan profesors Kristaps Rudzītis, gan docents Valentīns Būmeisters, Zelikus Čerfass, ķirurgs Ēvalds Ezerietis, daktere Natālija Bāliņa, profesors Ilmārs Lazovskis, "Stradiņos" faktiskais nopietnas praktiskās neiroķirurģijas dibinātājs docents Ilmārs Puriņš, dr. Naums Magalīfs, represijas pārcietušais dakteris Rošonoks, docents Štīfts. No viņiem un vēl citiem varēja mācīties ne vien attieksmi pret slimnieku, izmeklēšanas paņēmienus, orientāciju medicīnas jautājumos, bet arī savstarpējās ārstu–kolēģu, kā arī ārsta–pacienta attiecības. Aizrādījumi par neprecīzu, dažkārt maldīgu diagnozi nekad netika teikti nedz slimnieka, nedz arī kolēģu klatbūtnē.

Visbiežāk tās bija delikātas pārrunas ar norādi, ko darīt, kā rīkoties turpmāk. Spīlgtā atmiņā no studiju gadiem man palikusi kāda epizode, kad piedalījos profesora Paula Stradiņa vizītē. Profesors uzklaušīja ārstējošā ārsta izklāstu par slimnieku, tad pats, atsēdies uz pacienta gultas malas, rūpīgi izpalpēja vēdera dobumu, smaidīdams sirsnīgi ar slimnieku parunājās. Taču tiklīdz bijām izgājuši no palātas, profesora sejas izteiksme pēkšņi mainījās līdz nepazīšanai, paaicināja ārstējošo ārstu gaiteni un dažu soļu attālumā no mums, emocionāli žestikulēdams, izpaua savu attieksmi un vērtējumu.

Dakterim bija daudzajādā ziņā ierobežotas iespējas (trūka attiecīgas diagnostikas aparatūras, mūsdienīgu aprīkojumu, smalku izmeklējumu iespējas, medikamentu), bet to vietā bija daudz siltākas savstarpējās attiecības, kas izpauās gan kolēģu, gan ārstu un slimnieku starpā. Nodaļas vadītāja Sofija Isakbajeva nemēdza slimniekam atteikt: neskatoties uz parasti pārpildīto nodaļu, ja bija kaut mazākās indikācijas slimnieka stacionēšanai, tad tas arī tika izdarīts. Un netika arī gaidīta atlīdzība. Protams, ja slimnieks gribēja pateikties, īpaši, ja viņš bija naidīgs, to pieņēma. Pārsvārā pateicība tika izpausta ziedos, tradicionālajās "Laimas" konfekšu kārbās, retāk konjaka blašķēs vai Latvijas Melnā balzama krūkās (ar ko parasti aplaimoja vīriešu kārtas dakterus, it īpaši jau ķirurgus), dāvināja padomju laika "kristāla" traukus, retāk aplokšnes, ko ne visi pieņēma, bet māsiņām tika tortes, reizēm brokastīm kāda žāvēta vistiņa. Bet ja trāpījās slimnieks no zvejnieku kolhoza un ja tas vēl bija kāds no priekšniekiem, tad gan visa nodaļa varēja mīļoties ar dažādām jūras veltēm – delikatesēm. Taču 19. nodaļā dakteres Isakbajevas valdīšanas laikā tas nebija noteicošs faktors. Atceros vairākus gadījumus, kad dakteriem nācās rajonā dzīvojošam slimniekam pēc izrakstīšanas samaksāt ceļa izdevumus braucienam uz mājām. Bija kāda slimniece, 2. grupas invalīde, kas sirga ar kādu hronisku slimību un vismaz reizi gadā atkārtoti nodaļā ārstējās. Viņa bija ļoti trūcīga. Nodaļas vadītāja slimniecei sagādāja apģērbu, citi dakteri sarūpēja saini ar pārtiku. Un tas nebija vienīgais tāds gadījums. Tie bija gadi, kad mēs visi mediķi bijām aptuveni līdzīgi savā nabadzībā, bet apveltīti ar krietnu devu līdzcietības, ar tieksmi izpalīdzēt, pastiept roku, ja kādam tas bija vajadzīgs. Pateicība bija gandarijuma izjūta par kādu kriksīti labestības, ko varējām kādam sniegt. Mēs laikam tomēr lielā mērā bijām idealisti. Un tas bieži palīdzēja ignorēt tālāka politiskās neejdības, melus un divkosību.

Nodaļas vadītāja Sofija Isakbajeva bija cēlusies no intelģentas ģimenes, kas centās meitai dot vispusīgu izglītību, nepiemirstot mūzikālas nodarbības, kā arī nodrošinot privātsiņas angļu valodā. Arī sports tika godā celts, un jaunībā viņa bija guvusi labus panākumus daiļslidošanā. Līdzīgi viņa centās audzināt savu dēlu – ar fizisku un garīgu rādījumu, domāšanas patstāvību.

Tie bija laiki, kad mēs visi savos izteikumos bijām ļoti piesardzīgi. Tomēr bija lietas, ko dedzīgi vaļās brīžos apspriedām. Un vispirms tas attiecās uz lasāmvielu. Ļoti iecienīti bija vairāki žurnāli, kas deva kaut minimālu ieskatu aizrobežu jaunākajā literatūrā. Mēs aizrautīgi lasījām "Inostrannaja literatūra" (Ārzemju lite-

ratūra), "Novij mir" (Jaunā pasaule), "Vokrug sveta" (Apkārt pasaulei). Retumis mūsu rokās nonāca arī "samizdata" ("pagrīdes") izdevumi, piemēram, Pasternaka "Doktors Živago", Jevtušenko oficiāli nopeltie darbi. Tad bija jāaizmirst par miegu un jāmetas pa galvu, pa kaklu ātrlasīšanā, jo laiks bija stipri limitēts. Te ar augstas klases māku "aprit" rakstīto vārdu izcēlās profesors Perli, kas savā būtībā bija neordinārs brīvdomātājs, kas varēja būt vienlaikus izcili pieklājīgs un tūdaļ pat sarunā lietot savdabīgu ielas (šodien teiktu "bomžu") žargonu. Toties, kad vajadzēja formulēt kādu zinātniskā darba tēzi, tad tā vien likās, ka profesoram šupuli ielikts rakstnieka talants.

Profesora Perli rosināts, nodaļā plauka zinātniskās pētniecības darbs. Ar apbrīnojamām darbaspējām apveltītā nodaļas vadītāja dr. Isakbajeva, neskatoties uz savu lielo noslogotību nodaļā, DEĀK, konsultācijās, pievērsās aktuālai neiroloģijas tēmai – izkaisītai sklerozei, ar ko Latvijā sirgst ne mazs cilvēku. Tapa disertācija, kuras mērķis bija rast izskaidrojumu ģeogrāfiskam slimnieku izvietojumam, nonākot pie hipotēzes par jūras piekrastes ietekmi slimības patoģenēzē. To dienu diagnostikas iespējas, ārstniecības metodes, medikamentu klāsts nav nekādi salīdzināms ar šodienas iespējām. Tādēļ jo sevišķs gandarījums šodien vērot izkaisītās sklerozes atbalsta grupas vadītājas enerģiskās, smaidošās Ženijas Stundas pārliecinošo stāstījumu par pašas piedzīvoto šajā slimībā. Bet iesākums bija 70. gadu sākumā, kad ar neizprotamām sūdzībām un simptomātiku slimniece vērsās pēc palīdzības pie manis. Savukārt es, nespējama noteikt diagnozi, lūdzu dr. Isakbajeva konsultāciju, kas nekļūdīgi atšifrēja izkaisīto sklerozi.

Zinātniskās pētniecības darbs deva iespēju tikties sākotnēji ar citu republiku, vēlākos gados arī ārvalstu zinātniekiem dažādos forumos. Tās parasti bija interesantas tikšanās, kas ļāva nodibināt personiskus kontaktus ar līdz tam tikai grāmātās sastaptiem vairāk vai mazāk dzirdētiem uzvārdiem.

Medicīnas zinātņu kandidāta disertācija profesora Perli vadībā tapa arī dakterei Ievai Pupuriņai par Reno slimību, kā arī Mihailam Malkielam (sanatorijas "Jaunķemeri" direktoram) par endarterīta ārstēšanu ar intraosālām un periostālām blokādēm, Harijam Birkam un daudziem citiem. Kad bija saņemtas vajadzīgās recenzijas disertācijas aizstāvēšanai, zinātniskā padome noteikusi disertantam oponentus un visubeidzot pienākusi svinīgā, uztraukumiem pārsātinātā aizstāvēšanas diena un Zinātniskā padome pozitīvi nobalsojusi, sekoja visiem "cietējiem" un līdzjutējiem tīkama atslodzes daļa pie viņa glāzes, žāvētām vinstiņām un neiztrūkstošām rasola bļodām. Ja atceramies Zinātniskās padomes sēdes, tad arī LEKMI varēja lepoties ar plejādi patiesi inteligentām, eruditām personībām, kā, piemēram, farmakologs profesors Maksis Beļņkijs, infekcionists, RMI Tuberkulozes laboratorijas vadītājs Nikolajs Stoligvo, paleopatologs Vilis Derums, LEKMI direktora vietnieks endokrinologs Georgs Šiliņš, fiziologs Arnolds Krauklis, gastroenterologs Jevgēnijs Linārs (kam meita ir lieliskā ginekoloģe Dace Matule), osteorecepcijas pamatlicējs Georgs Jankovskis.

Profesora Jura Bērziņa mudinātas, Suzanna Frišere, Ludmila Bērziņa, Maruta Naudiņa veica virkni zinātniski pētnieciskus novērojumus, izklāstīja tos zinātniskos rakstos, ko publicēja slimnīcas konferenču rakstu krājumos. Savukārt par iespēju lēti iespiest šos materiālus jāpateicas nodaļas hroniskai slimniecei Emilijai Brokai, kas bija Viļānu tipogrāfijas direktore. Bet padomju gados bezmaz visu noteica sakari, ko toreiz sauca visiem saprotamā vārdā "blats".

80. gadu beigas mēs atceramies kā lielo pārmaiņu laiku visā Latvijā. Jaunie laiki sākās arī 19. nodaļā. Daktare Sofija Isakbajeva, kā arī Ņina Stepanova aizgāja pensijā, viņu vietā sāka strādāt docente (šodien jau sen profesore) Ināra Logina, profesors Egils Vītols (kas pēc vairākiem gadiem atgriezās Gaiļezērā), daktare Natālija Moorlate, dakteri Ainārs Gailītis un Ojārs Rubens, ārsti, kas mācījās klīniskā ordinatūrā, rezidenti. Nodaļu sāka vadīt daktare Zaiga Kalniņa. Vēl joprojām nodaļā konsultē erudītais neirologs, arīdzan profesionāls mūziķis čellists un pēdējos gados arī vokālists, bezgala intelīģentais profesors Juris Bērziņš. Vēl šodien daudzi atceras sirsnīgos koncertus "Stradiņos" un LU Mazajā aulā, kur muzicēja trīs draugi profesori jurists Jānis Strautmanis (vijole), LNO diriģents Jāzeps Lindbergs (klavieres) un neirologs Juris Bērziņš (čells). Profesora Bērziņa darbības, vitalitāti atliek vien apbrīnot: paralēli medicīnas studijām absolvēt profesora Ēvalda Berzinska čella klasi, bet jau krietnos brieduma gados studēt vokālo mākslu pie profesora Gurija Antipova. Tam vajadzīgs gan gribaspēks, gan prasme sevi mērķtiecīgi mobilizēt, gan fiziskais rūdiņums. Bet pēdējo profesoram deva kalni, īpaši ziemā, azartiski slēpojot.

Koncertu klausītāji, kas galvenokārt bija kolēģi, bijušie un esošie studenti, paziņas, draugi, pārsteigti apbrīnoja šos dabas dāsnī apveltītos talantus, viņu enerģiju, bet jo īpaši darbības, neatlaidību, kā rezultātā bija tapis brīnums. Tā ir lieliska tradīcija, kurai bija daudzu gadu desmitu pārtraukums. Biju vēl RMI studente, kad kādā institūta ballē, kas notika 50. gadu vidū Lielajā ģildē, profesionāli muzicēja jaunie dakteri brāļi Jūlijs un Cemahs Anšeļeviči. Tas, ka eksakto zinātņu, it īpaši medicīnas darbiniekiem ir nepieciešama garīgā, estētiskā bauda, kas dod izturību, palīdz ikdienas "melnajā" darbā, ir sen zināma aksioma. Atliek vien vēlēties, lai 21. gadsimts ar savu pragmatismu nenokautu dvēseliskās, netveramās jūtu stīgas, kas kā smalks mehānisms rosina emocionālo pasauli, palīdz rast sapratni un savstarpēju pacienta un ārsta uzticēšanos.

Laiks ritina gadu pēc gada. Vakardiena pieder jau vēsturei, tikko izteikta doma pievienojas pagātnei. Tagadne ir netverams mūžības mirklis, tilts, kas savieno pagātnei ar nākotni. Ir citas personības, citi talanti. Nekas neatkārtojas un tajā pašā laikā lielos vilcienos viss turpinās, tikai citā stilā, citā "iesaiņojumā", kas droši vien nav ne sliktāks, ne mazāk interesants. Citi laiki, citi tikumi. Un aizvien katram no mums "mūsu laiks" liksies tas skaistākais, labākais, nozīmīgākais.

2007. gada 28. februārī

**Few memories on the Nerve department
in Pauls Stradiņš Hospital (Summary)**

By Elizabete Čukure

The article focuses on the daily work in the Neurological department (dept. 19) in Pauls Stradiņš Hospital from 1960 through 1990. It gives a look at the day to day relationship between colleagues, as well as an insight on the practical healing aspect and contacts with the patients. A fact that also has to be taken account of, is that despite the regime in the second half of the 20th century, the doctors had a healthy relationship with the patients and weren't afraid to express their beliefs openly in the hospital. The author hopes that qualities of trust and understanding between patient and doctor as well as love towards the work, won't disappear in the 21st century.

Elizabete Čukure, Dr. med.
"Zariņi", Vaives pag., Cēsu raj.,
LV 4136, tālr. 64100804